International Science Journal of Education & Linguistics
2022; 1(4): 23-31
https://isg-journal.com/isjel/
doi: 10.46299/j.isjel.20220104.01
ISSN: 2720-684X

Самостійність як показник суб’єктності дитини старшого дошкільного віку

Світлана Івах
кафедра загальної педагогіки та дошкільної освіти Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка, Дрогобич, Україна
ORCID: 0000-0003-4488-1527

Для цитування цієї статті:
Івах Світлана. Самостійність як показник суб’єктності дитини старшого дошкільного віку. International Science Journal of Education & Linguistics. Vol. 1, No. 4, 2022, pp. 23-31. doi: 10.46299/j.isjel.20220104.01
Надійшла до редакції: 11 серпня 2022 р.; **Схвалено:** 20 серпня 2022 р.;
Опубліковано: 01 жовтня 2022 р.

Анотація.У статті охарактеризовано особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку в контексті виховання у них самостійності і доведено, що самостійність є показником суб’єктності дитини цього віку. Узагальнено, що самостійність визначається науковцями як здатність до незалежних дій, вчинків тощо; як узагальнена властивість особистості, що проявляється в ініціативності, критичності й пов’язана з активною роботою думок, почуття й волі; як вольова властивість особистості, здатність систематизувати, планувати, регулювати й активно здійснювати свою діяльність; як властивість, що полягає у здатності виходити за межі ситуаційних поведінкових обмежень і рольових приписів (мотивація досягнення). Наголошено, що як будь-яка характерологічна риса, самостійність формується на основі (і пов’язана з ними) різноманітних психічних процесів (пізнавальних та вольових, осмислення, прийняття рішення, його виконання, розвитку інтелектуальних можливостей дитини, прагнення до самостійності, незалежної поведінки), а її стрижнем вважаються вольові риси особистості. Констатовано, що основними психологічними механізмами становлення самостійності в дошкільному віці виступають: ідентифікація, диференціація, гордість, децентрація, а важливими його чинниками є: емоційно-ціннісне ставлення до власних успіхів; елементи самоконтролю й саморегуляції; розвиток рефлексивних рис зростаючої особистості; потреба у визнанні результатів діяльності; почуття гордості за власні досягнення та їх мотивація. Доведено, що роль творчої діяльності в розвитку самостійності дитини старшого дошкільного віку, пов’язана із проблемними завданнями, проблемними ситуаціями, логічними задачами, які ставлять дошкільників в умови самостійного пошуку розв’язків, стимулюють самостійність їхнього мислення, гнучкість розуму, розвивають їхні творчі здібності, спонукають дітей пояснювати свої відповіді, міркування, активізують їхню розумову діяльність, ставлять їх в умови необхідності розглядати явища з різних боків, пошуку різних шляхів розв’язування.

Ключові слова: самостійна робота, самостійність, старші дошкільники, суб’єктність дитини, творча діяльність, характер спілкування, взаємодія закладу дошкільної освіти з батьками**.**

1. Вступ

Напрями перебудови сучасної системи дошкільної освіти, окреслені в Базовому компоненті дошкільної освіти, передбачають організацію освітнього процесу в закладі дошкільної освіти орієнтовану на формування в дитини механізмів саморозвитку.

Розглядаючи дошкільника як суб’єкт активної дії, Базовий компонент вдається до категорії “Я”, що використовується у психології для означення самості дитини, її прагнення вирізняти себе з-поміж інших, виявити свою неповторність, чи індивідуальність; заявити про самостійність: об’єктивувати потребу в реалізації власних можливостей, самоствердженні, самовизначенні. Розмитість, невизначеність “Я” означає брак своєрідності, недостатню спрямованість дитини на себе, що свідчить про відсутність у неї інтересу, поваги, любові до власної особи.

Оскільки загальновизнано, що справжня активність особистості проявляється не тільки і не стільки в адаптації до педагогічних впливів, скільки в самостійному перетворенні цих впливів на основі суб’єктивного досвіду – як позитивного, так і негативного, але унікального і неповторного для кожної дитини. Активність особистості проявляється не лише у засвоєнні нормативно заданих зразків, а й у здатності вибірково ставитися до цінностей і змісту знань, характеру їх використання у діяльності, включати своє бачення світу, яке йде від індивідуального досвіду взаємодії з ним. Ігнорування дорослими (батьками, вихователями, вчителями) суб'єктивного досвіду дитини призводить до штучності, неефективності навчання і виховання, до відчуження дитини від процесу пізнання. Отже, розробка оптимальних освітніх технологій передбачає не лише відбір змісту наукових та життєво доцільних знань, які треба засвоїти, а й узгодженість цього змісту з віковим та індивідуальним досвідом дитини.

З огляду на це, сучасні науковці активно працюють над проблемою формування самостійності дитини з ранніх років, створення в сім’ї та закладі дошкільної освіти необхідних для цього умов.

2. Об’єкт і предмет дослідження

Об’єктом нашої наукової розвідки є особистісний розвиток дитини старшого дошкільного віку, а його предметом – психолого-педагогічні умови розвитку у неї самостійності.

3. Мета та задачі дослідження

Мета статті – схарактеризувати особливості розвитку дітей старшого дошкільного віку в контексті виховання у них самостійності і довести, що самостійність є показником суб’єктності дитини цього віку.

Відповідно до неї ми визначили такі завдання свого дослідження: висвітлити сутність і зміст організації самостійної роботи дітей старшого дошкільного віку;обґрунтувати психолого-педагогічні умови розвитку самостійності у старших дошкільників.

4. Аналіз літератури

Питання, пов’язані зі становленням особистості в період дошкільного дитинства та генезисом формування у неї самостійності як особистісного утворення, досліджені науковцями різноаспектно. Так, особливості формування у дітей раннього та дошкільного віку прагнення до самостійності, характеру її проявів та рівнів розвитку досліджували Н. Аксаріна, Л. Божович, Д. Ельконін [46], О. Запорожець [20], Я. Неверович; значення сімейного виховання та освітнього процесу в закладі дошкільної освіти у формуванні самостійності в дошкільному дитинстві вивчали Н. Авдєєва, О. Кононко [23], Г. Люблінська [31], С. Мєщерякова; умови формування самостійності в дошкільному дитинстві обґрунтували П. Гальперін, С. Ладивір, О. Проскура та ін.

Специфіка формування самостійності у дітей дошкільного віку вивчалася дослідниками у контексті різних видів діяльності: у грі (Л. Артемова, Н. Михайленко), праці (Р. Буре [4], Л. Островська), у спілкуванні (В. Кузьменко [25], [26]), продуктивних видах діяльності (Н. Ветлугіна, В. Зінченко, Т. Комарова, Т. Поніманська, О. Удіна [41]).

Зважаючи на таке різнобічне вивчення проблеми формування самостійності старших дошкільників, перспективні шляхи дослідження ми пов'язуємо з вивченням реалізації сучасних наукових підходів до перетворення педагогічного процесу, посиленням уваги до особистості дитини як суб'єкта діяльності, надання їй свободи вибору видів діяльності і форм участі в ній, демократизацією освітнього процесу на основі співробітництва вихователів та вихованців, диференціації виховання та навчання, розробкою гнучких педагогічних технологій, що в найбільшій мірі відповідають потребам і можливостям вихованців, в самостійному опануванні різноманітними сферами життєдіяльності.

Таким чином, соціальна значущість проблеми та її недостатня розробка обумовили вибір нами теми нашої наукової розвідки.

5. Методи досліджень

Для розв'язання поставлених у своєму дослідженні завдань ми використали такі методи дослідження: теоретичні – аналіз, систематизація, та узагальнення теоретичних даних, представлених у психолого-педагогічній літературі; емпіричні – спостереження за щоденною поведінкою дітей.

6. Результати досліджень

Однією із важливих якостей суб'єктності особистості є "самостійність", формування якої набуває в умовах сьогодення особливого значення. Її формування є необхідне для особистісного розвитку дитини в цілому, а формувати таку особистість необхідно вже у дошкільні роки. З огляду на це, у Базовому компоненті дошкільної освіти формування самостійності у дітей дошкільного віку визначено одним із головних завдань. При цьому поняття "самостійність" у означеному документі розглядається як особистісне утворення, що визначає здатність дитини діяти незалежно від допомоги та керівництва дорослого, покладатися на власні сили, ініціювати різні причини, виявляти елементарну критичність, спроможність відстояти у суперечці власну думку, набуває характеру тенденції. Самостійність проявляється у різних видах діяльності (учінні, праці, грі, праці, спілкуванні, художній діяльності), сферах життєдіяльності ("Природа", "Культура", "Люди", "Я сам"), формах активності (фізичній, соціально-моральній, емоційно-ціннісній, пізнавальній, художньо-естетичній, креативній). Старший дошкільник може відмовитися від допомоги, довести можливість обходитися своїми силами, пишається цим, чекає від оточення схвалення готовності розв'язувати проблеми власними силами, володіє загальною самооцінкою та реалістичним образом "Я". Тобто, самостійність формується як базова якість особистості дошкільника [1].

Самостійність – важлива особистісна якість, підґрунтя для формування самосвідомості, почуття власної гідності, впевненості у собі. Її наявність або відсутність істотно впливає на становище дитини в групі, на хід адаптаційного процесу, рівень емоційного комфорту, на якість засвоєного матеріалу, стан здоров'я тощо.

Наголосимо, що поняття "самостійність" включає в себе і безпосередню фізичну діяльність для того щоб щось зробити чи покращити, і розумову, яка забезпечує оптимальний шлях до досягнення реальної мети

Автор "Українського педагогічного словника" С. Гончаренко, трактує самостійність як одну з властивостей особистості, що «характеризується двома факторами:

– по-перше, сукупністю засобів – знань, умінь і навичок, якими володіє особистість;

– по-друге, ставленням особистості до процесу діяльності її результатів і умов здійснення, а також зв'язками з іншими людьми, що складаються в процесі діяльності [3, с. 297].

У “Психологічному словнику” самостійність визначена як “вольова якість особистості, яка полягає в умінні за власною ініціативою ставити перед собою цілі, без сторонньої допомоги знаходити шляхи їх досягнення і виконувати прийняті рішення” [13, с. 387].

У “Педагогічному словнику” самостійність визначається як “узагальнена якість особистості, що виявляється в ініціативності, критичності, адекватній самооцінці і почутті особистої відповідальності за свою діяльність і поведінку” [12, с. 251].

Таким чином, аналіз змісту поняття “самостійність” за різними словниками дозволяє дійти висновку, що це вольова якість особистості, яка характеризується ініціативним, критичним, відповідальним ставленням до власної діяльності, вмінням планувати цю діяльність, ставити перед собою завдання та шукати шляхи їх вирішення без сторонньої допомоги, спираючись при цьому на наявні у власному досвіді знання, уміння та навички.

Аналіз праць відомих психологів та педагогів засвідчив наявність різних трактувань поняття “самостійність”. Її розглядають як особистісну якість (Г.С. Костюк [6], О.Г. Ковальов, О.В. Петровський), як рису характеру (К.К. Платонов) та як тенденцію (Н.Д. Левітов). Це говорить про стійкість самостійності як особистісного утворення, що відображається у характері поведінки особистості та її діяльності. В основному автори виділяють поняття самостійності, яке притаманне зрілій особистості. Та різноманітні дані психолого-педагогічних досліджень свідчать про велике значення дошкільного дитинства в становленні особистості.

Серед зарубіжних дослідників слід відзначити роботи Марії Монтесорі, яка великої уваги надавала вивченню питань незалежності в дошкільному віці. Вона визначила, що формування цієї особистісної якості відбувається через постійні активні дії дитини, а дитяча свобода реалізується через її постійні зусилля [11]. М. Монтесорі також досліджувала взаємодію дорослого й дітей дошкільного віку в різних умовах життєдіяльності, виділила важливі аспекти в розвитку самостійної поведінки: похвалу, схвалення й заохочення. Саме виділені поняття формують, на її думку, у малюків важливі якості: старанність, терпеливість, оптимістичне ставлення до труднощів.

Науковці О.В. Запорожець [4], Г.С. Костюк [6], Г.О. Люблінська [10], О.М. Леонтьєв доводять, що становлення самостійності як особистісної якості ґрунтується на взаємодії дитини з навколишнім середовищем як вирішальним фактором формування особистості. Базуючись на дослідженнях особливостей дітей дошкільного віку науковці доводять природність становлення самостійності як особистісної якості та залежність її проявів від умов виховання дитини.

Як зазначає О.Л. Кононко [5], самостійність як важлива якість особистості, що гарантує людині здатність жити, вчитись і творити, виникла не випадково. Необхідність її виникнення обумовлюється обставинами самого життя: складніші його умови вимагають здатності бути незалежною, ініціативною та оптимістичною.

Слід розрізняти самостійність як незалежну та ініціативну поведінку дитини в різних життєвих ситуаціях та самостійність ситуативну, яка проявляється лише у тих видах діяльності, до яких дитина схильна, має здібності, почувається впевнено.

Про незалежність може йтися, коли дитина здатна обходитися власними силами, виконуючи знайомі й нескладні завдання, долати труднощі на шляху до мети, не звертатися без потреби по допомогу.

Автономність свідчить про прагнення дитини розв’язувати свої проблеми без втручання дорослих, ніж продуктивність його діяльності. Отже, незалежний – це той, хто здатний діяти продуктивно, конструктивно без допомоги дорослого; автономний – той, хто надає перевагу відокремленій від дорослого формі дій. Здатність діяти самостійно ставить перед дорослим складне питання про оптимальну міру самостійності – допустиму й необхідну для правильного розвитку дитини.

Можливості самостійної дії як способу присвоєння досвіду дорослих у дитини ще досить обмежені, то ж найчастіше йдеться про незначну варіативність вже освоєної дії. Однак для

загального розвитку дитини це має велике значення, оскільки вона привчається бути уважною, зосередженою, відрізняти істотне від неістотного, загальне від часткового, розвивається її аналітичне мислення. Тісне співробітництво дорослих з дитиною старшого віку в предметній сфері дуже сприяє розвитку самостійності дитини. Але слід розуміти, що дорослий повинен забезпечити умови для вільного становлення особистості дитини.

Самостійність у відкритті нових дій, уміння за словом дорослого вибудовувати їх ланцюжок розвивають у дитини особливе ставлення до дій як до можливості відчути власний успіх. Він починає розуміти, що саме він хоче зробити сам, а що – на вимогу дорослого. Відокремлення себе як відмінного від дорослого носія предметної дії робить дитину самостійнішою.

Прагнення дитини до самостійності аж ніяк не виключає потреби в співпраці з дорослими.

Установлено: якщо дитину спонукають самостійно приймати відповідальні рішення і надають їй можливість вільного вибору, вона швидше стає відповідальнішою: вирішує, яка іграшка їй потрібна і для чого, обирає вид діяльності, доводить розпочате до кінця тощо.

Позитивне самовідчуття в дитини розвивається в тому разі, якщо дорослі, заохочуючи її самостійність, з любов'ю та розумінням ставлячись до "винахідника" та "експериментатора", встановлюють водночас узгодженні, чіткі обмеження. Коли прояви самостійності надто жорстко обмежуються та регламентуються, дитина сумнівається в своїх можливостях.

З віком у дитини зростає прагнення до самостійності, але деякі батьки цю природню потребу дитини сприймають як намагання позбутись їх контролю. Але завданням дорослих є поступове залучення дітей до формування у них самостійності. Адже завищені вимоги можуть викликати в дитини зневіру у власній здатності виконувати навіть найпростіші завдання, що негативно позначиться на розвитку особистості в цілому.

Отже, починаючи з старшого дошкільного віку самостійність перестає проявлятися епізодично в поведінці дитини, а проявляючись все більш системно вже набуває статусу особливої особистісної якості. Вже ближче до семи років, коли настає шкільний період, самостійність стає відносно стійкою. Проте, на думку вчених, зазначена якість стає можливою не для всіх дітей [5, с. 14].

Вчені наголошують на притаманності дітям дошкільного віку двох рівнів самостійності: репродуктивної та творчої. Як відомо, більшість дошкільників володіють репродуктивною самостійністю, виконуючи свої дії за запропонованим дорослим зразком, при цьому ще можуть вносити свої незначні корективи.

Як зазначає О. Кононко: "до п'яти років у дитини формуються довільні дії, прагнення до втілення власного задуму, стійкість поведінки та діяльності. Подальший розвиток знань і вмінь дає змогу обслуговувати себе, зростають працездатність, готовність долати труднощі. Дитину дошкільного віку можна назвати самостійною, якщо в її поведінці простежується комплекс усіх показників – незалежність, ініціативність, цілеспрямованість, оптимізм" [5, с. 13].

Про наявність самостійності у дітей можемо говорити в тому разі, коли спостерігаємо сформованість усіх її складових у різних життєвих ситуаціях і в різних видах діяльності – навчанні, праці, грі, спілкуванні. Самостійною вважаємо таку дитину, яка на власний розсуд обирає вид діяльності, роль, матеріал для роботи, знаряддя, сама доходить зваженого рішення, долає певні труднощі, розв'язує проблемні ситуації відповідно до свого віку та особистих здатностей.

Нерівномірність розвитку або недостатність проявлення самостійності в різних видах діяльності дошкільняти (вміє вчитися, але не вміє спілкуватися; вміє вдягатися, проте не вміє гратися тощо), може негативно позначитися на його взаєминах з однолітками і дорослими, на інтелектуальному та фізичному зростанні.

Як будь-яка характерологічна риса, самостійність формується на основі різноманітних психічних процесів і пов'язана з ними. Вона тісно пов'язана з мисленням, тому що будь-яке завдання, яке доводиться вирішувати дитині, вимагає від неї певного осмислення, прийняття

рішення й практичного вміння його виконувати. Інтелектуальні можливості дитини впливають на її самостійність, характеризуючи цю рису якісно.

У дослідженнях О.Л. Кононко визначено тісний зв'язок з волею, тому що виконання завдання вимагає від дитини цілеспрямованості, вольових зусиль, уміння проявляти наполегливість. Вольові риси особистості вважаються стрижнем самостійності. У самостійної дитини завжди достатньо розвинена воля, така дитина рішуча у своєму виборі та оцінках, впевнена в досягненні мети. Залежна дитина завжди безвільна. Вона, навіть якщо й володіє знаннями, не вміє самостійно реалізувати свої здібності. Дослідниця не відкидає існування певного зв'язку між самостійністю й емоціями дитини: завдання, яке пропонує їй дорослий для виконання, повинне стати її завданням, набути для неї смислового значення, стати переживанням. Характер почуттів, які проявляє дитина під час самостійного виконання, пов'язаний з її інтересами [5, с. 7].

Вченою виділяються послідовні етапи розвитку самостійності: від елементарного прояву активності немовляти до зрілої самостійності дорослої людини. Між ними лежать три проміжні форми:

– виконавча активність – найпростіша форма самостійності. Вона характеризується вмінням дитини діяти за зразком дорослого;

– самостійність дитини, яка виявляється в тому, що дошкільники починають використовувати набуті знання й уміння без зразка дорослого, тобто вносити у виконання елементи ініціативи;

– найвища для дошкільного віку самостійність виявляється в тому, що у свою роботу дитина вчиться вносити елементи творчості [5, с. 12].

Дослідниця вважає, що для того, щоб дитина у своїй діяльності змогла бути самостійною, вона обов'язково повинна мати необхідний для її виконання рівень розвитку знань, умінь та навичок.

Суспільно-економічні зміни, що відбулися в Україні за останні роки, змушують по-новому підходити до проблеми виховання і навчання особистості в сучасних умовах. Перебудова українського суспільства на засадах відвертості, демократії, милосердя і поваги висуває на перший план людину, здатну забезпечити подальший рух суспільства шляхом прогресу. Демократизація і гуманізація освітньої політики вимагає створення належних умов для того, щоб кожний суб'єкт освітнього процесу знайомився з тими фактами, процесами та явищами, які максимально відповідають його здібностям і уподобанням.

Все це вимагає особливої уваги до навчального змісту й методик, що формують світогляд, цінності культури, уміння самостійно вчитися, критично мислити, здатність до самопізнання й творчої самореалізації особистості в різних видах діяльності. Життєва і соціальна компетентність дітей та молоді, громадянське виховання є стратегічною метою сучасної освіти, що передбачає розвиток і саморозвиток дітей на основі повнішого використання внутрішнього потенціалу особистості.

Адже стандартна спрямованість лише на забезпечення розвиткудитини поширює авторитарні, монополістські тенденції в навчально-виховному процесі, применшує значення процесів самості, самостановлення, самовпливу, самооцінювання, а активізація процесів творчого саморозвиткуза відмови керівної, визначальної ролі дорослого в розвитку дитини певною мірою відокремлює її від набутого раніше суспільного досвіду, спонукає йти шляхом спроб і помилок, здолання перешкод, віднайдення невідомого.

Процес модернізації змісту дошкільної освіти є еволюційно-прогностичним. Він ґрунтується на врахуванні позитивних надбань українського дошкілля й водночас передбачає істотні зміни, зумовлені сучасними тенденціями суспільно-економічного розвитку.

Зміст освіти у сучасному закладі дошкільної освіти оновлюється цілісно, створюючи при цьому необхідні передумови для всебічного розвитку й саморозвитку особистості дитини, сприяючи формуванню творчої особистості. Адже творче начало є основною рисою, яка визначає життєздатність і результативність вчинків і дій людей в умовах реальної дійсності. У

зв'язку з цим мета освіти і виховання пов'язується з формуванням творчої особистості, розвитку її здібностей, котрій притаманне гостре почуття нового, повна самореалізація сил і здібностей в діяльності і спілкуванні; всебічне пізнання і самопізнання власного "Я", інтенсивний розвиток духовного потенціалу в цілому, а не лише у сфері покликання; гармонія між самопізнанням, самовираженням, самоутвердженням і саморозвитком [5, с. 20].

Тобто сьогодення вимагає кардинальних змін парадигми педагогічного мислення, підходів у вихованні молодого покоління. Власне ці зміни мають бути спрямовані насамперед на пробудження і розвиток природних сил, духовних якостей дітей, а не лише на формування в них умінь і навичок. Це і "знаменує відмову від засад авторитарної педагогіки, та передбачає відродження гуманістичної – пройнятої увагою, повагою і добротою, вірою в можливості і здібності дитини" [5, с. 20].

Зосередженість педагога на потребах індивідуального розвитку й виховання дітей, дає можливість концентрувати увагу не лише на якомусь з аспектів психофізичного розвитку дитини, а й на джерелах та потенційних можливостях для її подальшого розвитку й саморозвитку. Налаштованість педагога на вивчення окремих складників психофізичного розвитку за відсутності глибинного розуміння контексту життєвого шляху, важливих подій автобіографії, усвідомлення взаємопов'язаних причин процесу формування дитячої індивідуальності провокує часткове, однобічне здійснення психолого-педагогічних заходів, спрямованість педагогічної діяльності лише на окремі напрями роботи [8, с. 89].

Сприйняття дитячої індивідуальності як цілісного утворення в усій сукупності індивідуальних відмінностей, взаємозалежностей та взаємовпливів веде до встановлення причиново-наслідкових зв'язків, отже, подальшого здійснення комплексної та максимально ефективної системи педагогічної роботи [8, с. 90].

7. Перспективи подальшого розвитку досліджень

Перспективами подальших наукових пошуків у контексті висвітленої проблематики вважаємо розробку та апробацію методичних рекомендацій щодо організації самостійної діяльності дітей старшого дошкільного віку у взаємодії закладу дошкільної освіти з батьками вихованців.

8. Висновки

Аналіз спеціальних науково-експериментальних праць і матеріали нашого дослідження дають змогу дійти висновків про те, що реальний стан формування самостійності у дошкільників зовні не викликає тривоги: умови, створені в закладах дошкільної освіти, загалом сприятливі для розвитку у малюків самостійності; вихователі працюють творчо й досягають добрих результатів у вихованні самостійності у дошкільнят. Проте під час повсякденного індивідуального спілкування з кожною дитиною, розв'язання конкретних щоденних психолого-педагогічних завдань виникають проблеми та ускладнення, зумовлені некомпетентністю педагогів у питаннях цілісного розвитку індивідуальності, встановлення причиново-наслідкових зв'язків, визначення дієвих методів та прийомів щодо формування самостійності у кожної дитини зокрема. На жаль, і досі характерною для багатьох педагогів є налаштованість на фронтальне спілкування, типізацію, орієнтація на стандартні зразки, штампи, еталони. Але процес виховання та навчання полягає не в нав'язуванні системи знань, умінь та цінностей, а в створенні таких умов, за яких способи дій, норми та закони стають для дитини особистісно значущими алгоритмами формування у них самостійності [9, с. 126].

Особистісне зростання не тотожне очікуваним віковим змінам, закладеним від народження. Це індивідуальний процес особистісного становлення з певною внутрішньою логікою і специфічною траєкторією, який потребує забезпечення сприятливих умов.Тобто, для особистісного зростання сприятливими є такі умови, за яких у дитини актуалізується

саморозвиток, який і зумовлює певні зміни в її особистісній зрілості (у межах вікової норми). Якщо розвиток повноцінний, ці зміни стосуються як взаємин дитини із навколишнім світом(природним, рукотворним, соціальним), так і її власного внутрішнього світу.

У контексті сказаного акценти педагогічної роботи у закладі дошкільної освіти мають зміститися із зовнішніх орієнтацій на сутнісні, внутрішні. Педагог має орієнтуватись в тому, як ставиться дитина до себе, до оточуючих, що викликає у неї зацікавлення, чи здатна вона самостійно ставити перед собою певні творчі завдання, долати труднощі в процесі їх виконання тощо.

Список використаної літератури

1) Базовий компонент дошкільної освіти (2012) / науковий керівник : А. М. Богуш. Київ : Видавництво ДВ. 26 с.

2) Буре Р.С. (1992) Развитие у детейсамостоятельности и организованности в повседневнойжизни и детском саду. *Воспитаниеребёнка в детском саду*. Москва: Учпедгиз. С. 25 – 38.

3) Гончаренко С. (1997) Український педагогічний словник. Київ: Либідь. 376 с.

4) Запорожец А.В. (1978) Значениераннихпериодовдетства для формированиядетскойличности. *Принцип развития в психологии*. Москва. С. 243 – 268.

5) Кононко О. (1983) Я сам. Київ: Рад. шк. С. 6 – 25.

6) Костюк Г.С. (1989) Загальна характеристика онтогенезу людської психіки. *Навчально-виховний процес і психічний розвиток особистості.* Київ. С. 70 – 98.

7) Кузів Л., Мартич Л. (2019) Самостійна робота старших дошкільників як чинник розвитку їхнього творчого потенціалу. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ УДОСКОНАЛЕННЯ ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ : збірник тез регіональної науково-практичної конференції, 14 травня 2019 року / за ред. В.В. Городиської. Дрогобич : Редакційно-видавничий відділ Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка. С.105–107.

8) Кузьменко В.У. (2001) Самостійність як складова індивідуального розвитку особистості. *Актуальні проблеми психології*: зб. наук. статей. Київ: Нора-прінт. С. 88 – 91.

9) Кульбачка Т. (2005) Умови для розвитку самостійності дитини. *Психологічна допомога сім’ї* / упоряд. Т. Гончаренко. Київ: Вид. дім “Шкіл. світ”. С. 126 – 127.

10) Люблінська Г.О. (1974) Дитяча психологія. Київ: Видавниче об’єднання «Вища школа». 355 с.

11) Монтессори М. (2000) Помоги мне этосделать самому / сост., вступ. статья М.В. Богуславский, Г.Б. Корнетов. Москва : Издат.дом «Карапуз». 272 с .

12) Педагогічний словник / за редакцією дійсного члена АПН України Ярмаченка М.Д. Київ: ПЕДАГОГІЧНА ДУМКА, 2001. 516 с.

13) Психологическийсловар (1996) / под ред. В.П. Зинченко, Б.Г. Мещерякова. Москва: Педагогика-Пресс. 440 с.

14) Удіна О.М. (2004) Проблема виховання самостійності дітей дошкільного віку : теоретичний аспект. *Теоретико-методичні проблеми виховання дітей та учнівської молоді* : зб. наук. праць. Вип. 6. Київ – Житомир : ЖДУ. С. 145 – 151.

15) Эльконин Д.Б. (1960) Детскаяпсихология. Развитиеребёнка от рождения до 7 лет. Москва : Педагогика. 328 с.

Independence as an indicator of the subjectivity of a child of older preschool age

Svitlana Ivah
Department of General Pedagogy and Preschool Education, Drohobych Ivan Franko State Pedagogical University, Drohobych, Ukraine
ORCID: 0000-0003-4488-1527

Anotation. The article describes the peculiarities of the development of older preschool children in the context of raising their independence and proves that independence is an indicator of the subjectivity of a child of this age. In general, independence is defined by scientists as the ability for independent actions, deeds, etc.; as a generalized property of the individual, manifested in initiative, criticality and associated with the active work of thoughts, feelings and will; as a willful property of the individual, the ability to systematize, plan, regulate and actively carry out one's activities; as a property consisting in the ability to go beyond situational behavioral restrictions and role prescriptions (achievement motivation). It is emphasized that, like any character logical trait, independence is formed on the basis of (and is related to) various mental processes (cognitive and volitional, understanding, decision-making, its implementation, development of the child's intellectual abilities, striving for independence, independent behavior) , and its core is considered to be strong-willed personality traits. It was established that the following are the main psychological mechanisms of independence in preschool age: identification, differentiation, pride, decantation, and its important factors are: emotional and valuable attitude to one's own successes; elements of self-control and self-regulation; development of reflective features of a growing personality; the need for recognition of activity results; a sense of pride in one's own achievements and their motivation. It has been proven that the role of creative activity in the development of the independence of a child of older preschool age is related to problem tasks, problem situations, logical tasks that put preschoolers in conditions of independent search for solutions, stimulate their independence of thinking, flexibility of mind, develop their creative abilities , encourage children to explain their answers, reasoning, activate their mental activity, put them in the conditions of the need to consider phenomena from different angles, search for different solutions.

Key words: independent work, independence, older preschoolers, child's subjectivity, creative activity, nature of communication, interaction of preschool education institution with parents.